

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ปัญหาเรื่องความแปลกหน้า^{หน้า}นี้เป็นปัญหาซึ่งนักเขียนบางคนถือว่าเป็นปัญหาเก่าที่มีมานานแล้ว ปรากฏอยู่ในทฤษฎีเรื่องบาปและการไถบาปของคริสต์ศาสนา มนุษย์คือพระเจ้าที่แปลกหน้าจากตัวเอง ทองอาศัยพระบุตรมาช่วยไถบาปจึงจะพ้นจากความแปลกหน้า นักเขียนบางคนเช่น อีริค ฟรอมม์ (Erich Fromm) ถือว่าปัญหาเรื่องความแปลกหน้าได้ปรากฏขึ้นมาจนก่อนหน้านี้ก็มีอยู่ในพระคัมภีร์เก่าในเรื่องของการบูชารูปปั้น (Idolatry) มนุษย์บูชาเทพเจ้าหลายพระองค์ ความจริงแล้วเทพเจ้าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาจากมนุษย์กลับคารวะและยอมสยบต่อสิ่งนี้ เขาให้คุณสมบัติพลังความสามารถของมนุษย์ซึ่งถูกแปรรูปไปให้สมบูรณ์วิเศษไม่จำกัดแก่เทพเหล่านั้น เขายังให้คุณสมบัติที่ศักดิ์เทระมากเท่าไร เขายังไม่มีอะไรเหลือไว้ให้ตัวเอง มนุษย์จึงเป็นเพียงสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ จำกัด ฟังตัวเองไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันเทพที่เขาสร้างขึ้นก็กลายเป็นอำนาจแปลกหน้าจากตัวเขา เขาไม่ได้คิดว่าตัวเขาสร้างเทพเหล่านั้นขึ้นมาแต่คิดว่าเขาเป็นทาสที่ต้องสยบให้เทพเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม เฮเกิล (Hegel) ฟาวเออร์บาค (Feuerbach) และมาร์กซ์ (Marx) นักคิดทั้งสามท่านนี้เป็นพวกแรกที่ไต่วิเคราะห์และตีความหมายปัญหาเรื่องความแปลกหน้าอย่างละเอียด และถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการถกเถียงปัญหานี้ในปรัชญา สังคมวิทยา หรือจิตวิทยาในปัจจุบัน

เฮเกิล เสนอความคิดเกี่ยวกับปัญหาเรื่องความแปลกหน้าไว้ใน The Phenomenology of The Mind ว่า ความจริงแท้คือจิตสมบูรณ์ (Absolute Mind หรือ Geist) นั้น เป็นสิ่งที่วิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลา (เพราะธรรมชาติของจิตคือการคิด) โดยเหตุนี้จึงทำให้มันอยู่ในกระบวนการของการแปลกหน้าจากตัวเองและการเอาชนะความแปลกหน้าจากตัวเองตลอดเวลา จิตสมบูรณ์ที่แปลกหน้าคือตัวเองแสดงตัวเองออก

เป็นธรรมชาติ (Nature) ดังนั้นการแสดงตัวออกมาของจิตสัมบูรณ์ (Objectification) จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับความแปลกหน้า จิตสัมบูรณ์ไม่ตระหนักว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับตัวมัน แต่คิดว่าธรรมชาติอยู่นอกตัวมัน ดังนั้นขบวนการของประวัติศาสตร์ของมนุษย์คือพัฒนาการความรู้เกี่ยวกับตัวเองของจิตสัมบูรณ์ (โดยผ่านทางจิตอันจำกัดของมนุษย์) เพื่อเข้าสู่ภาวะของความรู้อันสูงสุด ซึ่งจิตสัมบูรณ์จะตระหนักว่ามันคือสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวกับธรรมชาติ ธรรมชาติคือภาวะแย้ง (Anti - thesis) หรือรูปแบบที่แปลกหน้าจากตัวเองของจิตสัมบูรณ์ ในขณะที่เกี่ยวกับจิตอันจำกัดของมนุษย์นั้นก็แปลกหน้าจากตัวเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากธรรมชาติของมนุษย์คือการผลิตเพื่อแสดงตัวเองออกมาให้ปรากฏในโลกของวัตถุ สถาบันทางสังคม หรือวัฒนธรรม เมื่อเขาผลิตสิ่งเหล่านี้ ๆ ก็เป็นอิสระอยู่นอกตัวเขา เป็นสิ่งแปลกหน้าสำหรับเขา (โดยกฎที่ว่า การแสดงตัวออกมาให้ปรากฏ เป็นรูปร่าง คือความแปลกหน้า) การเอาชนะความแปลกหน้าเช่นว่านี้เป็นไปได้โดยการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับจิตสัมบูรณ์ ดังนั้นในขณะที่มนุษย์เข้าถึงความรู้เกี่ยวกับจิตสัมบูรณ์ เขาก็เข้าถึงสภาวะของเขา เป็นอิสระจากความแปลกหน้า ในขณะที่เกี่ยวกับเขาก็เป็นเครื่องมือให้จิตสัมบูรณ์ได้บรรลุถึงความรู้อันสมบูรณ์เกี่ยวกับตัวเอง ซึ่งจะทำให้มันเป็นอิสระจากความแปลกหน้า (ธรรมชาติ)

ฟาวเออร์บัคแสดงความคิดเกี่ยวกับปัญหาเรื่องความแปลกหน้าไว้ใน The Essence of Cristianity เขายอมรับทรรศนะของเฮเกลที่ว่า มนุษย์นั้นแปลกหน้าจากตัวเอง แต่เขาปฏิเสธความคิดของเฮเกลที่ว่า ธรรมชาติคือรูปแบบที่แปลกหน้าจากตัวเองของจิตสัมบูรณ์ เนื่องจากกว่าฟาวเออร์บัคถือทรรศนะการเกิดขึ้นโดยตัวเองของธรรมชาติ (Self - generation) และเขาปฏิเสธทรรศนะของเฮเกลที่ว่า มนุษย์คือจิตสัมบูรณ์ซึ่งอยู่ในกระบวนการเอาชนะความแปลกหน้าจากตัวเอง มนุษย์ไม่ใช่พระเจ้าที่แปลกหน้าจากตัวเอง แต่พระเจ้าคือมนุษย์ที่แปลกหน้าจากตัวเอง ทั้งนี้เพราะเหตุที่ว่าพระเจ้าคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเอาคุณสมบัติที่ค้ำของมนุษย์มาแปรรูปให้สมบูรณ์ไปให้แก่พระเจ้า แล้วยกให้พระเจ้าอยู่เหนือเขา เขากลายเป็นทาสที่ตองการระบอบพระเจ้า นี่คือการแปลกหน้าของศาสนาซึ่งฟาวเออร์บัคเชื่อว่าจะสามารถเอาชนะได้

โดยเลิกลุ่มรูปแบบความแปลกหน้านี้เสียเพื่อนำเอาคุณสมบัติต่าง ๆ ของมนุษย์กลับคืนมา
ให้แก่มนุษย์

ใน The German Ideology และ Critique of Hegel's Dialectic (ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือ ทศวรรษเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา) มาร์กซเห็นด้วย
กับฟาว เฮอร์บาคที่ปฏิเสธว่าธรรมชาติไม่ใช่จิตสำนึกที่แปลกหน้าจากตัวเอง จิตสำนึก
เป็นเพียงการสรุปความคิดของคนที่มีชีวิตอยู่จริง ๆ เขาเห็นด้วยกับฟาว เฮอร์บาคที่
เปลี่ยนประวัติศาสตร์ของมนุษย์จากประวัติศาสตร์ของกระบวนการแปลกหน้าจากตัวเอง
และการเอาชนะความแปลกหน้าของจิตสำนึกของเขา กลายเป็นประวัติศาสตร์แห่งการ
ผลิตทางวัตถุของมนุษย์ที่มีชีวิตและเลือดเนื้อ ตลอดจนเห็นด้วยกับฟาว เฮอร์บาคที่ว่า
การแสดงสมรรถภาพออกมาให้ปรากฏ เป็นรูปร่างในการผลิตวัตถุของมนุษย์นั้นไม่ใช่เป็น
สิ่งเดียวกับความแปลกหน้าดังที่เฮเกลเข้าใจ ถึงแม้ว่าวัตถุ (ซึ่งเป็นการแสดงออกให้
ปรากฏ เป็นรูปร่างของสมรรถภาพของมนุษย์) นั้นจะอยู่เป็นอิสระจากเราแต่ก็ไม่จำเป็น
ที่ว่าวัตถุนี้จะแปลกหน้าจากตัวเราเสมอไปอย่างที่เฮเกลคิด นอกจากนี้มาร์กซยังเสนอ
ความคิดต่อไปอีกว่า ขบวนการของการแปลกหน้าจากตัวเองและการเอาชนะความแปลก
หน้านั้นไม่ได้เกิดขึ้นในความคิดอย่างที่เฮเกลเสนอ แต่จะต้องเกิดขึ้นในภาคปฏิบัติในการ
กระทำของมนุษย์ ถึงแม้ว่ามาร์กซจะเห็นด้วยกับฟาว เฮอร์บาคในเรื่องความแปลกหน้า
ทางศาสนา แต่มาร์กซก็คิดว่านั่นเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งในบรรดาหลายรูปแบบของความ
แปลกหน้าจากตัวเองของมนุษย์ ฟาว เฮอร์บาคไม่ได้วิเคราะห์ไปถึงแก่นของ
ความแปลกหน้าทุกรูปแบบ มนุษย์ไม่เพียงจะแปลกหน้าจากตัวเองในเรื่องศาสนาเท่านั้น เขา
ยังแปลกหน้าจากผลผลิตของกิจกรรมแห่งจิตใจในปรัชญา (เช่น จินนิมของเฮเกล)
ศิลปะ ศิลปกรรม เขาแปลกหน้าจากผลผลิตของกิจกรรมแห่งเศรษฐกิจใน สินค้า เงิน หุน
และอื่น ๆ และเขาแปลกหน้าจากผลผลิตของกิจกรรมทางสังคมใน รัฐ กฎหมาย และ
สถาบันทางสังคม นอกจากมนุษย์จะแปลกหน้าจากผลผลิตของกิจกรรมแล้ว เขายังแปลก
หน้าจากขบวนการของกิจกรรมการผลิตนั้นเอง (ซึ่งก่อให้เกิดผลผลิตที่แปลกหน้า) แปลก
หน้าจากเพื่อนมนุษย์และจากโลก อย่างไรก็ตาม รูปแบบทั้งหมดของความแปลกหน้าก็เป็น

เพียงแง่ต่าง ๆ ของความแปลกหน้าจากตัวเองหรือความแปลกหน้าจากธรรมชาติมนุษย์
อีกแง่หนึ่งของความคิดของมาร์กซ์เกี่ยวกับความแปลกหน้าคือ เขาถือว่าความแปลกหน้า
ในทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานของความแปลกหน้าในรูปอื่น ๆ ดังกล่าวมา ดังนั้นเขาจึง
ขยายความคิดเกี่ยวกับความแปลกหน้าของมนุษย์ในทางเศรษฐกิจไว้อย่างละเอียดใน
ทฤษฎีเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา เขาเชื่อว่าถ้าเราแก้ปัญหาความแปลกหน้าในทาง
เศรษฐกิจได้เราก็สามารถเอาชนะความแปลกหน้าในรูปแบบอื่น ๆ ทั้งหมดได้ ทั้งนี้
เนื่องมาจากโครงสร้างเบื้องล่าง คือโครงสร้างทางเศรษฐกิจ (พลังการผลิตและความ
สัมพันธ์ทางการผลิต) เป็นฐานของโครงสร้างเบื้องบน (กฎหมาย ศาสนา รัฐ ปรัชญา
ศิลปะ)

ปัญหาเรื่องความแปลกหน้าและการขจัดความแปลกหน้าของมาร์กซ์ปรากฏอยู่
อย่างละเอียดในงานชื่อ ทฤษฎีเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา หรือ ทฤษฎีแห่งปารีส
ปี 1844 หนังสือนี้ไม่ได้รับการตีพิมพ์ในระหว่างที่เขามีชีวิตอยู่ เพิ่งจะได้รับการตีพิมพ์
เมื่อปี 1930 นี้เอง และเพิ่งจะได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษเมื่อปี 1959 ดังนั้น
ปัญหาเรื่องความแปลกหน้าจึงถูกเพิกเฉยมาเป็นเวลาเกือบศตวรรษ การตีความงาน
เขียนของมาร์กซ์ที่ปรากฏในคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือในช่วง 30 ปีแรกของคริสต์ -
ศตวรรษที่ 20 นั้นไม่ได้ให้ความสำคัญแก่วิธีการแก้ปัญหาเรื่องความแปลกหน้าเลย ทั้ง ๆ ที่ความ
จริงแล้วปัญหานี้ไม่เพียงแต่จะเป็นแกนกลางในงานเขียนยุคแรกของเขาเท่านั้น แต่ใน
งานเขียนยุคหลัง (เช่น Capital) ค่อยเช่นกัน เพียงแต่ในงานเขียนยุคหลังเขาไม่
ได้พูดถึงปัญหานี้อย่างโจ่งแจ้งเหมือนในงานเขียนยุคแรก แต่เป็นสิ่งที่แฝงอยู่เป็นพื้นหลัง
ซึ่งเป็นลูกโซ่โยงความคิดของเขา อาจจะนับได้ว่า ยอร์จ ลูคาคส์ (Georg Lukacs)
มาร์กซิสต์ชาวฮังการีเป็นคนแรกที่หยิบยกเอาปัญหาเรื่องความแปลกหน้าในงานเขียน
ของมาร์กซ์มาพิจารณาในหนังสือของเขาชื่อ History and Class Consciousness
และ Studies in Marxist Dialectic ทั้ง ๆ ที่ลูคาคส์ไม่ได้อ่าน ทฤษฎีเรื่อง
เศรษฐกิจและปรัชญา เขาเพียงแต่พัฒนาความคิดเกี่ยวกับความแปลกหน้าจากการอ่าน
งานเขียนอื่น ๆ ของมาร์กซ์ หลังจากการตีพิมพ์ ทฤษฎีเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา และ

โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ปัญหาเรื่องความแปลกหน้าได้รับการถกเถียงอย่างกว้างขวาง ไม่เพียงแต่ในหมู่มาร์กซิสต์เท่านั้น แต่ในหมู่นักไม่ใช่มาร์กซิสต์ด้วยเช่นกัน และไม่เพียงแต่ในหมู่นักปรัชญาเท่านั้น แต่ในหมู่นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา นักวิจารณ์วรรณคดี นักเขียน ก็ให้ความสนใจ ถกเถียง วิเคราะห์วิจารณ์ปัญหานี้อย่างกว้างขวาง

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

โดยเหตุที่ความคิดเกี่ยวกับเรื่องความแปลกหน้าเป็นความคิดแกนกลางที่สำคัญมากที่สุดความคิดหนึ่งในปรัชญาของมาร์กซ์ ความคิดนี้ปรากฏทั้งในงานยุคแรกและยุคหลังของมาร์กซ์ ดังนั้นการวิเคราะห์ปัญหาเรื่องนี้จะช่วยทำความเข้าใจกับระบบความคิดของเขามากขึ้น

การวิจัยมุ่งจำกัดอยู่ที่ ต้นฉบับเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา เป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม ก็คงได้กล่าวมาแล้วว่า ปัญหาเรื่องความแปลกหน้าเป็นปัญหาหลักอันเป็นแกนกลางปัญหาหนึ่งในงานเขียนทั้งยุคแรกและยุคหลังของมาร์กซ์ ดังนั้นจึงได้นำเอางานอื่น ๆ ของมาร์กซ์บาง เรื่องบางตอนมาที่ความประกอบเพื่อให้ได้ใจความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น Excerpt - Notes of 1844 (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ Mill's Elements of Political Economy) ซึ่งขยายความคิดหลายอย่างที่ปรากฏในต้นฉบับแห่งปารีสปี 1844 นอกจากนี้ยังนำเอาบางส่วนของ Critique of Hegel's Philosophy of The State (1843) On The Jewish Question (1843-1844) The German Ideology (1845-1846) Theses on Feuerbach (1844-1845) และงานเขียนในยุคหลังคือ Capital vol. I บางตอน มาประกอบในการวิเคราะห์ปัญหาเรื่องความแปลกหน้า แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้เพียงแต่มาช่วยเสริมให้ความคิดของมาร์กซ์ที่ปรากฏในต้นฉบับแห่งปารีสปี 1844 สมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ นอกเหนือไปจากเหตุผลเรื่องความต่อเนื่องของปัญหา เรื่องความแปลกหน้าในงานเขียนของมาร์กซ์แล้ว ยังมีเหตุผลเรื่องความไม่สมบูรณ์ของต้นฉบับเรื่องเศรษฐกิจและปรัชญา ซึ่งขาดหายไปเป็นตอน ๆ เช่น ต้นฉบับที่สองนั้นเหลืออยู่เพียง 2 แผ่น (4 หน้า)

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อเป็นหลักฐานอ้างอิงสำหรับนิสิต นักศึกษา และผู้สนใจในการค้นคว้าต่อไป
2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการค้นคว้า วิจัย ในงานเขียนของมาร์กซ์ในครั้งต่อไป ซึ่งปัจจุบันนี้ในวงวิชาการของไทยยังไม่มี การค้นคว้าการวิจัยทางด้านนี้อย่างกว้างขวาง

วิธีที่จะดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้อาศัยเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ที่เป็นข้อเขียนของมาร์กซ์โดยตรง และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) สำหรับส่วนเอกสารที่ยกมาอ้างอิงในเชิงอรรถนั้นได้นำไปตีพิมพ์ไว้ในภาคผนวกเพื่อมิให้เกิดความรุ่มร่ามในการเขียนตัวเรื่อง แต่ทั้งนี้การตีพิมพ์เชิงอรรถก็ยังอยู่ที่ส่วนล่างของหน้าที่อ้างอิงถึง เพียงแต่ส่วนของเอกสารที่ยกมาประกอบ เป็นหลักฐานเท่านั้นที่ไม่ปรากฏอยู่ในภาคผนวก

เนื้อเรื่องของการวิเคราะห์ปัญหาเรื่องความแปลกหน้าแบ่งออกเป็น 3 ตอน ในตอนที่หนึ่ง เป็นการวิเคราะห์ความหมายของความแปลกหน้าที่มาร์กซ์ใช้ในงานเขียนยุคแรกของเขา ตลอดจนพูดถึงรูปแบบทั้ง 3 ของความแปลกหน้า คือความแปลกหน้าจากผลผลิต ความแปลกหน้าจากชีวิตแห่งเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ และความแปลกหน้าจากเพื่อนมนุษย์ ในตอนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ความแปลกหน้าจากแรงงานหรือแรงงานที่แปลกหน้า และชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานที่แปลกหน้ากับธรรมชาติของมนุษย์ ตอนที่จบลงด้วยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความแปลกหน้าจากแรงงานกับความแปลกหน้าทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาในตอนหนึ่ง ตลอดจนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความแปลกหน้า ในตอนที่สาม เป็นการวิเคราะห์ผลเสียของความแปลกหน้าและมรรคในการเอาชนะความแปลกหน้าให้หมดสิ้นไป